

Конечно, треба рећи да је књига утемељена на избору најважнијих извора за историју међуратне Југославије, али би увид у још неке фондове и збирке свакако био драгоцен. Осим тога, иначе добар превод са енглеског језика, донекле квари непотпуна редактура текста, па се на појединим местима срећу у најмању руку неадекватне конструкције. То се, на пример, односи на употребу речи *сrowп* у енглеском оригиналу и њен превод речју *краљ* на српски, што није увек прихватљиво решење. Примера ради, на једном месту се тврди да после агентата на краља Александра „ни краљ ни влада нису били спремни да укину или измене устав из 1931. године“ (Ђокић, 26). У енглеском оригиналу стоји: „Yet, neither the Crown nor the government was prepared to abolish or amend the 1931 Constitution...“ (Јасно је да је реч *Crown* требало превести или речју *круна* или речју *намесничтво*, будући да се малолетни краљ Петар Други свакако није могао занимати уставним питањима.) Таквих детаља има на неколико места. Књига, нажалост, не садржи ни регистар личних имена, што ће отежати њену употребу у оноликој мери у коликој је то увек случај са изостанком ове врсте техничке помоћи читаоцима и истраживачима заинтересованим за поједине теме или личности.

Срђан МИЛОШЕВИЋ

Слободан Селинић,
Југословенско-чехословачки односи 1945–1955,
 Београд, 2010, 715 стр.

Ова обимна студија настала је из доктората одбрањеног на Филозофском факултету 2010. године. Аутор је одабрао компаративни приступ, што је у складу са насловом рада. Приликом израде користио се аналитичким методом, којим је представио историјски развој двеју држава и њихове сарадње, укратко између два светска рата, а потом се фокусирао на проблем сарадње две социјалистичке земље у стварању у наведеном хронолошком оквиру. Обе хронолошке одреднице су врло јасне. Једна представља нов почетак, након последњег светског рата, и означава стварање новог поретка у биполарном свету. Друга се Београдском декларацијом завршава нормализацијом односа СССР-а и остатка социјалистичког лагера под његовим утицајем, са једне, и Југославије на другој страни.

Обе државе, иако су се налазиле у совјетској интересној сфери, биле су прилично различите по свом саставу. Чехословачка је била индустријски развијена земља, док је Југославија намеравала то да оствари кроз социјалистички концепт државе и друштва. У првој је комунистичка партија делила власт са другим партијама до фебруара 1948. године, док су у Југославији комунисти били на власти одмах по завршетку рата. Међутим, како Селинић наводи, упркос различитостима, обе земље су након 1945. године постале део истог политичког процеса.

Селинић у свом уводу наводи да је циљ писања дела на ову тему последица недовољног познавања чехословачке државе и друштва. Могуће је да је то и довело до тога да основни текст износи близу 700 страна, поткрепљен обиљем докумената и релевантне литературе, пре свега српске, чешке и енглеске историографије. Књига има и регистар имена који олакшава њено коришћење.

Аутор је у свом раду обавио истраживања у архивима Југославије у Београду, бившем архиву Јосипа Броза, а сада личном фонду у архиву Југославије, Дипломатском Архиву Министарства спољних послова Србије у Београду, Историјском архиву Београда, Архиву Војводине у Новом Саду, Хрватском државном архиву у Загребу, Народном Архиву у Прагу и Архиву Министарства спољних послова Чешке Републике у Прагу. Списак литературе садржи преко 180 наслова који су везани за тему.

Само дело је подељено на две велике хронолошко-тематске целине. Прва хронолошка целина 1945–1948. реконструише успостављање комунистичке власти у обе земље и најтешње политичке, привредне и културне односе. Друга целина, 1948–1955, подељена је на три дела и описује: 1. доба погоршања односа 2. потпуни раскид, и 3. нормализацију након Стаљинове смрти и Београдске декларације. Из овога се види у којој мери су суперсиле утицале не односе између малих држава. Највећи део рада представља реконструкција односа Југославије и Чехословачке од краја Другог светског рата до резолуције Информбироа. Наведена целина обрађује подробно сфере политичких, економских, културних и друштвених односа. Будући да је сарадња тада била највећа, прва целина заузима скоро 40% целокупног обима књиге.

Друга целина говори о погоршању односа. У њој, поред давања контекста зашто и како је до њега дошло, усредсређује се, пре свега, на то како су се погоршање, а потом раскид одразили на обе земље, колики су били губици, пре свега привредни, а затим и проблеми који су настали и на другим плановима попут културног, образовног и др.

Посебан значај за поређење положаја две државе представља њихово различито историјско искуство, али и чињеница да у Чехословачкој комунистичка партија долази на власт државним ударом тек фебруара 1948. године, док се у Југославији КПЈ налазила на власти одмах након рата. Поменути чиниоци су утицали да међу руководствима често буде неспоразума, али све под оквиром несумњиво пријатељских односа две државе. Обрађена су и питања као што је проблем чехословачке имовине у Југославији. Ово је од посебног значаја, јер је ретко која, од тада већ социјалистичких земаља, у међуратном добу имала своју имовину у другим земљама. То је утицало да Чехословачка заузме, како се показало безуспешно, став да та имовина припадне Чехословачкој, а не да се национализује као немачка имовина. Жељу за одличним односима неретко је кварило стање на терену у погледу југословенске омладине која је послата у Чехословачку да се школује и донесе знање у домовину. Лоши услови смештаја и исхране у беди након завршетка рата, недостатак дисциплине код омладинаца, немогућност довољног надзора над њиховим радом, као и антикомунистичко расположење у појединим местима доводили су и до сукоба са чехословачким грађанима. Селинић је више пута навео, а то поткрепио и документима, да су очекивања врха југословенског руководства у погледу модернизације југословенске привреде уз помоћ чехословачких капацитета била огромна.

У једном од поглавља у првој целини „Упознавање другог“, упада у очи чињеница да су Југословени са висине посматрали своју словенску браћу. Разлози томе су улога у Другом светском рату и брзо успостављање превласти комунисти-

чке партије. Чехословаци су деловали Југословенима, уопштено и грубо казано, као недовољно храбри и неодлучни у преузимању ствари у своје руке. Некада су та виђења Југословена и њихов однос према чехословачком народу, према истраживањима Селинћа, била чак врло охоло и надмена.

Што се тиче обрађености великог броја тема којима се бави рад, најбоље су покривене области спољне политике и културних веза, будући да на ту тему има и претходних радова. Економски односи су објашњени пре свега преко архива министарстава спољних послова обе земље. У другој целини књиге тематски најзначајинији део представља судбина људи и група које су се изјасниле против става земље у којој су биле, или су по самом пореклу имали проблема са властима. То је створило феномен информбироовске емиграције, који је подробно обрађен у контексту односа две земље.

Приликом обраде појединих тематских целина Селинић је користио поред грађе и релевантну литературу, пре свега из струке историчара. У мањем обиму је кориштена литература других наука. Треба нагласити да је за израду књиге и литература на чешком језику готово равноправно коришћена, те се читалац може упознати са најновијом чешком историографијом која се бави периодом непосредно након Другог светског рата.

Овом књигом Слободан Селинић се придружује претходним радовима Мирослава Перишића и Милана Совиља и доприноси бољем упознавању како чехословачког друштва тако и односа са југословенским народима у доба непосредно након Другог светског рата.

Милан ПИЉАК

Миле Бјелајац,
Дипломатија и војска, Србија и Југославија 1901–1999,
Београд, 2010, 320 стр.

Савремена српска историографија је препуна радова који покривају изабране фрагменте српске и југословенске прошлости. У жељи да што студиозније обрадимо поједине детаље националне или светске прошлости, доста често заборављамо да наука има и своју примењену функцију: наше радове читају не само научници већ и студенти, новинари, људи у државној служби и сви који немају стручно образовање али желе да добију општи увид у прошлост наше државе. Добрих синтеза које су преко потребне за „спољнег“ потрошача научне продукције има јако мало. Међутим нова монографија др М. Бјелајца представља леп пример истраживачког дела и у исто време синтезе корисне и за професионалног историчара и за „просечно образованог грађанина“ који из различитих разлога посвећује пажњу српској историји. Ова синтеза се темељи на дубоком ауторовом познавању војне историје и дипломатије Балкана у 20. веку и на опсежним истраживањима обимне грађе. Захваљујући јасном стилу и излагању мисли књига је веома атрактивна за читаоца.

У првом поглављу детаљно је сагледана улога српске војске у међународној политици Краљевине Србије пре, за време и након балканских ратова. Посебна